

A Medline adatbázis CD-ROM-változatainak összehasonlítása

A közismert nagy orvosi adatbázis, a Medline az egyesült államokbeli National Library of Medicine (NLM) online adatbázisa, az Index Medicus nevű referáló folyóirat számítógépes változata. Újabban számos gyártó CD-ROM formában is kínálja a Medline adatbázist, ezeket hasonlította össze a VOGIN, a holland online felhasználók egyesülete.

Az összehasonlított CD-ROM Medline adatbázis-változások: *Bibliomed*, *BRS*, *Compact Cambridge*, *Dialog*, *Ebsco*, *SilverPlatter*. Az összehasonlítást IBM-kompatibilis mikroszámítógép és CD-ROM olvasó három kombinációjával kialakított munkaállomásokkal végezték.

AZ EREDMÉNYEK

Az 1. táblázatban láthatók az összehasonlított paraméterek az egyes gyártók által forgalomba hozott CD-ROM termékekre. Kiderült, hogy bizonyos lemezek nem mindhárom munkaállomás-változattal olvashatók, pl. a *Bibliomed* és az *Ebsco* lemeznél installációs és keresési problémák mutatkoznak két munkaállomás-kombinációval is.

Az eredmények összehasonlításához a következő tényeket kell figyelembe venni:

- ▶ egyes CD-ROM-változatok az Index Medicus tételeknek csak egy-egy részét tartalmazzák,
- ▶ mindegyik változat más-más időszakot fed le,
- ▶ egyes változatokban halmazokat csak kerülő úton lehet képezni,
- ▶ a munkaállomás néha befolyásolja az eredményt.

ÉRTÉKELÉS

Bibliomed

Gyors, könnyű keresést tesz lehetővé; olcsó, minden lemez több évet fed le, tehát nem kell ismételt cserélni a lemezeket. Viszont csak a közlemények címe, forrásadatai, szerzői és a MeSH-adatmezők kereshetők benne (MeSH vagy Medical Subject Headings a Medline deskriptorai). Csupán a legfontosabb folyóiratok feldolgozásával kapott rekordokat tartalmazza. A kinyomtatott eredmény a legfontosabb adatokra szorítkozik. A keresőprofil nem őrizhető meg.

BRS

A Bibliographic Retrieval Service (BRS) vagy a Data-Star online keresőnyelv ismerői könnyen boldogulnak a BRS-Search adatbázis-kezelő rendszer CD-ROM-változatával. A rendszer gyenge pontja, hogy a csonkolás és a maszkolás igen lassú. A MeSH deskriptorkifejezéseket is szavanként indexeli, ezért a fel-

használónak nem kell ismernie a MeSH indexelési rendszert. A BRS CD-ROM csak az angol forrásanyagú rekordokat tartalmazza, vagyis nem szánták a kontinentális európai piacra.

Compact Cambridge

A Medline adatbázis teljes online anyagát tartalmazza: valamennyi bibliográfiai rekord teljes alakja – beleértve a referátumokat és a MeSH-kifejezéseket – megvan a lemezen, egyetlen kivétel a testületi szerző adatmező. A szabad szavak és a MeSH-deszkriptorok együttes keresése csonkolással lehetséges. Az előzetesen létrehozott halmazokat kombinálni lehet, igaz, csak az utolsó tízet. Ugyancsak korlátozott a keresőkifejezések száma is. A felhasználóbarát keresőrendszer és az átfogó adatbázis ezt a CD-ROM-ot kutatóintézeti, egyetemi könyvtárakban való használatra teszi alkalmassá.

Dialog

Az ismert DIALOG parancsnyelvet meghonosították a CD-ROM keresőrendszerében is, így a CD-ROM-ról egyszerű átkapcsolással, a kereső stratégia átvitelével kaphatjuk meg a legfrissebb adatokat az online adatbázisból.

A keresőrendszer menürendszerű változatával egyszerre egy keresőkérdést tehetünk fel, a parancsnyelvi változatnál ez a korlátozás nem áll fenn. Könnyen kereshetők a MeSH-deszkriptorok. Mód van a Medline adatbázisnál ismert explodálásra, de egyszerűbb a kódokkal dolgozni, mint a szöveges deskriptorokkal. Ilyenkor ugyanis a MeSH-deszkriptor explodálása csapdához is vezethet. Kiseb hiányosságoktól eltekintve, a Dialog CD-ROM könnyen kezelhető, gyors működésű, sok lehetőséget nyújtó adatbázis.

Ebsco

Egy teljes és egy válogatott Medline változat kapható CD-ROM-hordozón. Az utóbbi 550 folyóirat cikkeinek tesztelésén és összehasonlításán alapul. Némi nehézséget jelentett installálása az egyik munkaállomáson. Az Ebsco CD-ROM kétféle szolgáltatást kínál. A keresés hat (bonyolultsági) szinten történhet. A szinttől függetlenül a felhasználó csak bizonyos idő után tud eligazodni a kezdő színes képernyőoldal sok információja között; a képernyő egy alkalmazási területre és egy menüterületre oszlik.

A kezdeti nehézségek leküzdése után az Ebsco CD-ROM kellemes lehetőségeket kínál. Például saját állományt lehet a programba bevinni, s ezáltal a keresés – kívánságra – pl. csak saját könyvtári állományunkra szorítkozhat. Külön SDI rendszere

van. A MeSH-deszkriptorok ábécérendű jegyzékében is lehet keresni, sőt a faszervezet explodálható, viszont attól lehet tartani, hogy a végfelhasználó nehezen tud eligazodni a parancsok között. A CD-ROM talán túl sokat próbál nyújtani, kissé kevesebb jobban használható keresési eszköz lenne.

SilverPlatter

Felhasználóbarát szoftver, sok segédképernyővel. A rendszert könnyű installálni. A keresési stratégiát

és a rekordokat egyszerűen elő lehet állítani, ami különösen a gyakorlatlan felhasználóknak előnyös. Boole-operátorok is használhatók, akár a keresőszavak, akár a halmazszámok között, akár vegyesen. Halmazok gyakorlatilag korlátlan számban képezhetők. Mivel a SilverPlatter sok CD-ROM adatbázist forgalmaz, a több diszciplínára kiterjedő könyvtárak számára előnyös a Medline beszerzése a SilverPlattertől. A rendszer hátránya, hogy a csonkolás nagyon lassítja a keresést.

1. táblázat

A vizsgált és összehasonlított jellemzők

Leírás	Silver-Platter	Compact Cambridge	BRS	Bibliomed	Ebsco	Dialog
Ár USD-ban	975	1375	995	950	1490	950
A vizsgált Medline időszak	1987	1987	1987/2	84-88	86-88	1987
▶ az aktualizálás gyakorisága	4/év	4/év	3/év	4/év	4/év	4/év
▶ a hónapok száma a vizsgált lemezen	10	12	6	39	30	12
▶ a teljes időszak	1985-	1982-	1985-	88-84	86-88	84-88
▶ a teljes Medline	igen	igen	nem angol	nem	nem	igen
▶ korlátozott számú forrásfolyóirat 1)				500	500	
Felhasználói segédlet						
▶ kézikönyv	+	+	- 2)	+ -	+	+
▶ oktatóanyag (a lemezen)	+	+ -	+ -	-	+	+
▶ olvashatóság	+	+ -	+	+	+	+
▶ index	+	+ -	-	-	+	+
Magyarázó képernyőoldalak						
▶ kérésre, időnként	+	+	+	+	+	+
▶ kérésre, folyamatosan	+	-	+	+	+	+
▶ elégséges információ	+	+	+	+	+	+
Hibaüzenetek						
▶ segítséget ad	+	+ -	+ -	+	-	+
▶ elég világos a végfelhasználóknak	+	-	+ -	+	-	+
MeSH-deszkriptorok és mutatók kijelzése						
▶ MeSH-deszkriptorok ábécérendben	+	+	+ -	+	+	+
▶ Medline faszervezet	-	-	-	+	+	+
▶ Chemical Abstracts Registry számok	+	+ -	-	-	- 3)	+
▶ fősztár (alapindex)	+	+	+ -	-	-	+
▶ a találatok számának kijelzése	+	+	+	+	+	+
▶ a folyóiratok mutatója	+ -	-	-	+	+	+
▶ szerzőindex	+	+	+ -	+	+	+
MeSH összetett deszkriptorok kijelzése						
▶ összetett kifejezésként aldeszkriptorral	-	+	- 4)	+	- 4)	+
▶ összetett kifejezésként aldeszkriptor nélkül	-	-	+	+	-	+
▶ egyes szavanként	+	-	+	-	+	+
▶ összetett kifejezésként és egyes szavanként	-	-	-	-	-	+
Keresési szempontok						
▶ jobb oldali csonkolás	+	+	+	+	+	+
▶ bal oldali csonkolás 5)	-	+ -	-	-	-	-
▶ maszkolás	-	-	+	-	+	+ 6)
▶ Boole-operátorok	+	+	+	+ -	+	+
▶ szomszédos szavak keresése	+	+	+	-	+	+
▶ egy mondatban lévő szavak keresése	-	+	+	-	+	+ 6)
▶ keresőszavak kombinálása egy keresőkifejezésben	+	+	+	-	+	+ 6)
▶ előző halmazszámok beépítése a keresőkifejezésbe 7)	+	+	+	+ -	+	+ 6)
▶ adatmező-kiválasztás nem szükséges, de lehetséges	+	+	+	-	+	+
▶ a keresőszó-jegyzékből választható egyetlen billentyűzéssel	-	-	+ -	+	+	+
▶ keresés MeSH-szinonimákkal (kereshivatkozás az annotált MeSH-ben)	-	-	-	+	+	+

(Az 1. táblázat folytatása)

Leírás	Silver-Platter	Compact Cambridge	BRS	Bibliomed	Ebsco	Dialog
▶ a faszerkezet explodálása	-	-	-	+ -	+	+ 6)
▶ keresés csak aldeszkriptorokkal	+	+ -	+	-	+	+ 8)
▶ karakterfüzér-keresés nem indexelt információra (pl. kötetszáma)	?	-	+ -	-	-	+ 6)
▶ a keresési stratégia megőrzése	-	+	+	-	+	+ 6)
▶ a megőrzött keresőstratégiák maximális száma 9)	10)	+	+	-	+	+ 6)
▶ a megőrzött keresőstratégiák maximális hossza (s = halmazok, w = szavak, c = karakterek)	c158	s5 w7	+	-	+	99s6)
▶ számok, kódok keresése	+	+	+	+	+ -	+ 6)
▶ a keresés vagy kiírás megszakításának lehetősége	+	+	+	+	+	+
▶ a feldolgozás vagy kiírás pillanatnyi állásának kijelzése	+ -	+ -	+	+ -	+	-
Kereshető Medline adatmezők						
▶ testületi forrás	+	-	+	-	-	+
▶ MeSH kiemelt deskriptor külön adatmezőben	+	+	+	-	-	-
▶ MeSH nem kiemelt deskriptor külön adatmezőben	+	+	+	-	-	-
▶ mindkét fajta MeSH-deszkriptor egy adatmezőben	-	-	-	+	+	+ 11)
▶ Index Medicus kötetszám	+	-	+	?	-	-
▶ rekordazonosító szám	+	+	+	-	+	+
▶ folyóirat kódok (ISSN)	+	+	-	-	+	+
▶ publikáló ország	+	+	-	-	-	-
▶ Chemical Abstracts Registry szám	+	+	-	-	+	+
▶ eredeti (nem angol) cím	+	+	n.a	n.a.	n.a.	+
Kimenet						
▶ változtatható kimenő formátum 12)	+	+	+	+ -	+ -	+
▶ rendezés lehetősége	-	-	-	-	-	+
▶ letöltés lehetősége	+	+	+	+	+	+
▶ kimenet az adatmezők címkéjével	+	+	+	+	+	+
▶ a keresőszó kiemelése a szöveggörnyezetben	+ -	+ -	-	+ -	+ -	+ -
▶ ugrás rekordokra a halmazban	+	+ 6)	+	+	+	+
A keresőrendszer típusa						
▶ menüváltózat	+ 13)	+	+ 13)	+	+	+
▶ parancsnyelvváltózat	+ 13)	+	+ 13)	-	-	+

Megjegyzések

+ = nincs probléma - = problematikus

- 1) A szám a kiválasztott részadatbázisokra felvett folyóiratok számát jelenti
- 2) Rövidített (emlékeztető jellegű) használati leírás
- 3) Kereshető
- 4) Minden összetett MeSH-deszkriptorkifejezést mondatként kezel, amely helyzeti operátorokkal kereshető
- 5) + lehetséges + - lehetséges, de időigényes - lehetetlen
- 6) Csak a parancsnyelvi üzemmódban
- 7) + lehetséges + - lehetséges, de egy másik paranccsal (pl. KEEP) - lehetetlen

8) Sok lemezterületet igényel, fennáll a lemez betelésének veszélye

9) + korlátlanul szám: maximált mennyiség

10) + korlátlan szám: max. számú halmaz, szó vagy karakter

11) Adatmezőjelek külön mezőben

12) + A kimeneti formátumot a felhasználó határozza meg + - néhány rögzített formátum - egy rögzített formátum

13) A felhasználó parancsokat adhat, általában valamennyi parancs képernyőről választható, viszont csak egy üzemmód van, amely valahol a menü és a parancsnyelv között helyezkedik el.

KÖVETKEZTETÉSEK

A hat CD-ROM termék között jelentős eltérések vannak. A fejlődés során a különbségek egy része el fog tűnni (pl. az aktualizálás gyakorisága és az időbeli lefedés terén), de minden változat néhány sajátosságát meg fogja tartani (pl. bal oldali csonkolás, explodálás, aldeszkriptor-keresés). Nem lehet egyikről sem állítani, hogy az a jobb, sok függ a könyvtár feladataitól. Mielőtt valamelyik CD-ROM terméket megvásároljuk, javasoljuk egy döntési lista készítését, az alábbi szempontok mérlegelésével:

- ▶ Az árak összehasonlításakor (lásd 1. táblázat) a használat gyakoriságát kell figyelembe venni.
- ▶ Ha a könyvtárnak már van egy Dialog vagy egy SilverPlatter CD-ROM-ja, olyant célszerű beszerezni, amely azzal azonos keresőrendszerrel használható.
- ▶ Milyen irodalmat keres a végfelhasználó:
  - a legfrissebbet,
  - régebbi irodalmat is,
  - megelégszenek-e a "core" lapokkal, vagy az orvosi szakirodalom teljes lefedését kívánják?
- ▶ Felhasználóbarát rendszert kell keresni olyan esetben, amikor azt gyakorlatlan kezdő keresők használják majd. A Bibliomed és a SilverPlatter CD-ROM használata egyszerűbb, a Compact Cam-

bridge, a Dialog és az Ebsco bonyolultabb keresést tesz lehetővé. A BRS esetén nehéz ilyen szempont szerint elkülöníteni a felhasználókat.

A SilverPlatter, a Dialog és a Compact Cambridge CD-ROM elsősorban a gyakorlatlan vagy ritka felhasználók számára alkalmasak. A Dialog és az Ebsco külön szolgáltatásokat is kínál a tapasztalt felhasználóknak. Néhány kritérium az utóbbiaknak:

- ▶ A parancsnyelv hasonlít-e valamelyik online keresőnyelvre?
- ▶ Lehetséges-e a keresési stratégia átvitele online keresésre?
- ▶ Milyen csonkolási lehetőségek vannak?
- ▶ Explodálás vagy faszerkezet-keresés lehetséges-e?
- ▶ Megőrizhető-e a keresési stratégia?

Úgy véljük, hogy a CD-ROM elsősorban a gyakorlatlan vagy ritka felhasználók számára alkalmas információkereső eszköz. A gyakorlottak továbbra is elsősorban online használják majd a Medline adatbázist, mert az online rendszerek magasabb rendű szolgáltatásra képesek, mint a CD-ROM.

/BAKKER, S. – BLEEKER, A. et al.: *Medline on CD-ROM: a comparison.* = *Online Review*, 13. köt. 1. sz. 1989. p. 39–50./

(Roboz Péter)

A Medline CSA-kiadású CD-ROM változatának használata

A címbebeli tapasztalatok számszerűsítésére a rotterdami (Hollandia) *Erasmus Egyetem* orvosi fakultásának könyvtára (Library of the Faculty of Medicine and Health Sciences of the Erasmus University, a továbbiakban könyvtár) kérdőíves felmérést készített. A vizsgálat 1987 szeptemberében kezdődött. A könyvtárban van egy CD-ROM munkaállomás, amely Olivetti M24 típusú személyi számítógépből, Philips CM100 típusú CD-ROM olvasóból és egy nyomtatóból áll.

A *Cambridge Scientific Abstracts* (CSA) CD-ROM rendszer installálása nem okozott gondot. Az installálás után hamarosan szinte állandóan foglalt volt a munkaállomás, így először előjegyzéses rendszert, majd korlátozott használati időt kellett bevezetni.

A használatban kiderült, hogy a legtöbb felhasználónak (60%) van saját személyi számítógépe, ami az ismerkedést megkönnyítette, és természetes igényként jelentkezett a talált tételek letöltése mágneslemezre *Cardbox-Plus* vagy *Sci-Mate* formátumban. A könyvtár a *Cardbox-Plus*-t ajánlotta. Ez viszont konverziót igényelt, amelyet a *Swisstar Modifile* programmal oldottak meg.

A munkaállomást a hagyományos nyomtatott könyvtári anyagok közelében helyezték el, amelyeket az olvasók szabadon használhattak. Kívánságra az

olvasószolgálatnál dolgozók támogatást adtak a rendszer kezeléséhez.

A könyvtár 119 kérdőívet küldött szét, ebből 104 érkezett vissza. Mindenki könnyen kezelhetőnek találta a rendszert. A találatok 60%-át jónak, 28%-át megfelelőnek találták. 10%-ot találtak még kielégítőnek, elégtelen minősítést senki nem adott.

Az online információkeresést kiváltó eszköznek tartja a CD-ROM-ot a válaszolók 43%-a, nem tartja jónak 27%, nem nyilatkozott 30%.

A CSA kiváló megjelenésű, felhasználóbarát vizuális kereső rendszer. A CD-ROM egyértelműen kiváló és igéretes referenciaeszköz a könyvtárak számára.

A SilverPlatter CD-ROM visszakeresési rendszere az MTA Könyvtárban a Medline-nal szerzett tapasztalatok alapján közel sem nyújt olyan kellemesen áttekinthető képernyőképeket, mint amilyenekről a cikk a CSA-változattal kapcsolatban beszámol; a kérdés megfogalmazása nehezekebb, a találatkijelölés még inkább. A CD-ROM általános értékelésével viszont maximálisan egyetértünk. – A ref.

/BLEEKER, A. – TJIAM, I. A. S. – VOLKERS, A. C. W.: *Medline on CD-ROM; an evaluation after six months' use.* = *Online Review*, 12. köt. 4. sz. 1988. p. 197–204./

(Telcs András)